

פ"כ (3) ק"מ 1117 תשפ"ג
תשובה וכלל ישראל

20

פרשת ניצבים נקראת לעולם לפני ראש השנה, משום שהיא עוסקת בפרשת התשובה. אך יש בה יסוד נוסף, שאף לו יש זיקה לנושא התשובה: הכלליות.

11

381
20

משמעות התשובה איננה רק חרטה על חטא, אלא שיבה אל ה', כנוצר בפרשה: "ושבת עד ה' אלקיך" (דברים ל, ב). עיקר עניינו של החטא הוא בריתוק מה', כמו שכתב הרמב"ם: "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה... אמש היה זה שנאווי לפני המקום, משוקץ, מרוחק ומתועב, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד" (הל' תשובה ז, ו).

ההתקרבות לשכינה באה קודם כל ע"י ההתבטלות לכלל, וכך כתב | השפת אמת בתחילת הפרשה: "כי כלל ישראל לעולם עומדים לפני הקב"ה, והעבודה רק לכל פרט לבטל עצמו אל הכלל... כמש"כ אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם... ומצד זה יכולים כל הרשעים לחזור בתשובה, כי החטא רק במקרה, שנפרש מכללות ישראל, ולכן יכול לחזור לשרשו" (ניצבים תרל"ה).

וכך פירש שם השפת אמת את המקרא בירמיהו "כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר..." (ב, ב). לעולם תכונת עם ישראל "להיות נמשך אחר ה', להפקיר הכל

וללכת אחריו". ומהו הכוח המניע? "אהבת כלולותיך" - אהבת כלל ישראל. והוסיף לבאר את הפסוק בסוף ישעיהו "כי אם מעוונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין ה' אלקיכם" (נט, ב). שתחילה יש לחדול מהעוונות המבדילים ביניכם ובין עצמכם, כי כשיש פירוד ביניכם, אתם נפרדים גם מרבש"ע. והנה ביום כיפור נטהרים מעוונות, וממילא נעשים עם אחד מאוחד, ואז גם דבקים בה'.

וע"כ "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" (ויקרא כג, מב), ש"כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת" (סוכה כו ע"ב), שאז שוררת האחדות. ומשום כך מקיפים את המזבח בערבה, אף שהיא כנגד אלו שאין להם טעם וריח, לא תורה ולא מצוות. דבר זה בא להורות שמקור קדושתו של יהודי אינו בתורה ומצוות, אלא ביצירה האלקית, שבחר בנו מכל העמים, ורק מתוך כך נתחייבנו במצוות. ומזה ניכר דבקות בני ישראל להשי"ת, כי מניין בא חביבות בני אדם אלו? ובני ישראל שמחים יותר בנקודה זו שנטבע בהם מצד הבריאה, ממה שזוכים ע"י מעשיהם" (שפת אמת סוכות. תרל"ד).

ההתבטלות לכלל היא צעד מכריע בתהליך התשובה. ולהיפך, מי שפורש מהכלל, מצוות לא יסייעו לו לקרבת השכינה, כדברי הרמב"ם: "הפורש מדרכי צבור אין לו חלק לעוה"ב. אעפ"י שלא עבר עבירות... לא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהם" (הל' תשובה ג, יא).

"וע"כ נהגו להרכות בצדקה וחסד בימים אלו" (הל' תשובה ג, ד), "כדי להשתרש בתוך כלל אחינו בני ישראל, כי הכלל דבוק לאבינו שבשמים תמיד" (משך חכמה, ויקרא ה, ז). ובלשונו של הרב קוק זצ"ל, "אשרי האיש שחושב עצמו כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה" (אורות, עמ' עו). ובדבקות לכלל מתקיים "ושבת עד ה' אלקיך".

11

כאשר ישא האומן את היונק

"וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (לא, א)

"הלך אל כל שבט ושבט להודיע שהוא מת שלא יפחדו, וחזק לבם בדברי יהושע". (אבן עזרא)

מפרשה זו רואים את מסירתו של משה רבנו שלא קרא לבני ישראל לבוא אליו, אלא הלך בנפרד לכל שבט ושבט להיפרד מהם ולחזקם שלאחר מותו ינהיגם יהושע, ואם על אחר מותו דואג, קל וחומר שבחיי חיותו לבו ונפשו מסורים לתפקידו.

פעם נשאל הנצי"ב מוולאז'ין, על מדת הסבלנות המופלגת בה ניחן, אם מעלה זו היא מטבעו ותכונתו, או שקנה אותה בעבודה רבה ומאומצת?

השיב להם הנצי"ב, עד שאתם שואלים אותי כיצד הגעתי למעלה מיוחדת זו, אשאל אתכם אני, מדוע אתם קוראים למידת הסבלנות מעלה מיוחדת? והרי כך צריך כל אדם המתמנה לפרנס על הציבור לנהוג מעיקר הדין, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ח, א), "ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור, ועד כמה? אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי, כאשר ישא האומן את היונק".

ויש להבין מה הקשר בין דיין שדן את הציבור לבין אומן הנושא את היונק? והתשובה היא, שכאשר נושאת האם את תינוקה, מטנף הוא את עצמו כדרך התינוקות, ומלכלך יחד עמו את אמו הנושאת אותו

בזרועותיה. האם בשל כך תשליך האם את ילדה ארצה? חלילה, נהפוך הוא, בסבלנות ובמתינות, מתוך אהבה ואורך רוח, תרחץ אותו, תנקהו ותקנחהו, ותלבישהו בבגדים נקיים. ושוב תיטול את הילד בזרועותיה, תחבקהו ותנשקהו, תשתעשע עמו ותאכילהו, כאילו דבר לא ארע.

כך דורשים חז"ל ממי שהוא פרנס על הציבור, שאם אחד מהציבור מצערו מטרידו ומרגיזו, ואפילו פוגע בו קשות, חלילה לו לדחותו ולגעור בו, ובוודאי שלא לגרשו מעל פניו, ואדרבה, עליו לקרבו ולדון בעניינו, לשוחח עמו בנחת וברצון ולהעמידו בדרך הרצויה, בדרך של אהבה וכבוד.

Nitzavim

The World Is Waiting for You

Something remarkable happens in this *parasha*, almost without our noticing it, that changed the very terms of Jewish existence, and has life-changing implications for all of us. Moses renewed the covenant. This may not sound dramatic, but it was.

Thus far, in the history of humanity as told by the Torah, God had made three covenants. The first, in Genesis 9, was with Noah, and through him, with all humanity. I call this the covenant of human solidarity. According to the Sages it contains seven commands, the *sheva mitzvot benei Noah*, most famous of which is the sanctity of human life: "He who sheds the blood of man, by man shall his blood be shed, for in the image of God did God make man" (Gen. 9:6).

The second, the "Covenant between the Pieces" in Genesis 15, and its sign, circumcision in Genesis 17, was with Abraham and his descendants:

J. Davis's like
Chingy Ideas

When Abram was ninety-nine years old, the Lord appeared to him and said, "I am God Almighty. Walk before Me and have integrity, and I will grant My covenant between Me and you.... I will establish My covenant between Me and you and your descendants after you throughout the generations as an eternal covenant." (vv. 1-7)

That made Abraham the father of a new faith that would not be the faith of all humanity but would strive to be a blessing to all humanity: "Through you all the families of the earth will be blessed."

The third was with the Israelites in the days of Moses, when the people stood at Mount Sinai, heard the Ten Commandments, and accepted the terms of their destiny as "a kingdom of priests and a holy nation" (Ex. 19:6).

Who, though, initiated these three covenants? God. It was not Noah, or Abraham, or Moses, or the Israelites who sought a covenant with God. It was God who sought a covenant with humanity.

There is, though, a discernible change as we trace the trajectory of these three events. From Noah God asked no specific response. There was nothing Noah had to do to show that he accepted the terms of covenant. He now knew that there are seven rules governing acceptable human behaviour, but God asked for no positive covenant-ratifying gesture. Throughout the process Noah was passive.

From Abraham, God did ask for a response – a painful one.

This is My covenant which you shall keep between Me and you and your descendants after you: Every male among you shall be circumcised. You must circumcise the flesh of your foreskin. This shall be the sign of the covenant between Me and you. (Gen. 17:10-11)

The Hebrew word for circumcision is *milá*, but to this day we call it *brit* or even, simply, *brit* – which is, of course, the Hebrew word for covenant. God asks, at least of Jewish males, something very demanding: an initiation ceremony.

From the Israelites at Sinai God asked for much more. He asked them in effect to recognise Him as their sole sovereign and legislator.

The Sinai covenant came not with seven commands as for Noah, or sixteenth as for Abraham, but with 613 of them. The Israelites were to incorporate God-consciousness into every aspect of their lives.

So, as the covenants proceed, God asks more and more of His partners, or to put it slightly differently, He entrusts them with ever greater responsibilities.

Something else happened at Sinai that had not happened before. God tells Moses to announce the nature of the covenant before making it, to see whether the people agree. They do so no less than three times: "Then the people answered as one, saying, 'All that the Lord has spoken we will do'" (Ex. 19:7); "The people all responded with a single voice, 'We will do everything the Lord has spoken'" (Ex. 24:3); "The people said, 'All that the Lord has spoken we will do and heed'" (Ex. 24:7).

This is the first time in history that we encounter the phenomenon enshrined in the American Declaration of Independence, namely "the consent of the governed." God only spoke the Ten Commandments after the people had signalled that they had given their consent to be bound by His word. God does not impose His rule by force.¹ At Sinai, covenant-making became mutual. Both sides had to agree.

So the human role in covenant-making grows greater over time. But *Parashat Nitzavim* takes this one stage further. Moses, seemingly of his own initiative, renewed the covenant:

All of you are standing today before the Lord your God – your leaders, your tribes, your elders and officials, all the men of Israel, your children, your wives, the strangers in your camp, from woodcutter to water-drawer – to enter into the covenant of the Lord your God and its oath, which the Lord your God is making with you today, to establish you today as His people, that He may

1. Of course, the Babylonian Talmud argues that at Sinai God did impose the covenant by force, namely by "suspending the mountain" over the people's heads. But the Talmud then immediately notes that "this constitutes a fundamental challenge to the authority of the Torah" and concludes that the people finally accepted the Torah voluntarily "in the days of Ahasuerus" (Shabbat 88a). The only question, therefore, is: *When* was there free consent?

be your God, as He promised you and swore to your ancestors, Abraham, Isaac, and Jacob. (Deut. 29:9-12)

This was the first time that the covenant was renewed, but not the last. It happened again at the end of Joshua's life (Josh. 24), and later in the days of Jehoiada (II Kings 11:17), Hezekiah (II Chr. 29), and Josiah (I Kings 23: 1-3; II Chr. 34:29-33). After the Babylonian exile, Ezra and Nehemiah convened a national gathering to renew the covenant (Neh. 8). But it happened first in this *parasha*.

It happened because Moses knew it had to happen. The terms of Jewish history were about to shift from divine initiative to human initiative. This is what Moses was preparing the Israelites for in the last month of his life. It is as if he had said: Until now God has led - in a pillar of cloud and fire - and you have followed. Now God is handing over the reins of history to you. From here on, you must lead. If your hearts are with Him, He will be with you. But you are now no longer children; you are adults. An adult still has parents, as a child does, but his or her relationship with them is different. An adult knows the burden of responsibility. An adult does not wait for someone else to take the first step.

That is the epic significance of *Parashat Nitzavim*, the *parasha* that stands almost at the end of the Torah and that we read almost at the end of the year. It is about getting ready for a new beginning: in which we act for God instead of waiting for God to act for us.

Translate this into human terms and you will see how life-changing it can be. Many years ago, at the beginning of my rabbinical career, I kept waiting for a word of encouragement from a senior rabbinical figure. I was working hard, trying innovative approaches, seeking new ways of getting people engaged in Jewish life and learning. You need support at such moments, because taking risks and suffering the inevitable criticism is emotionally draining. The encouragement never came. The silence hurt. It ate, like acid, into my heart.

Then in a lightning-flash of insight, I thought: What if I turn the entire scenario around. What if, instead of waiting for Rabbi X to encourage me, I encouraged him? What if I did for him what I was hoping he would do for me? That was a life-changing moment. It gave me a strength I never had before.

I began to formulate it as an ethic. Don't wait to be praised: Praise others. Don't wait to be respected: Respect others. Don't stand on the sidelines, criticising others. Do something yourself to make things better. Don't wait for the world to change: Begin the process yourself, and then win others to the cause. There is a statement attributed to Gandhi (actually he never said it,² but in a parallel universe he might have done): "Be the change you seek in the world." Take the initiative.

That was what Moses was doing in the last month of his life, in that long series of public addresses that make up the book of Deuteronomy, culminating in the great covenant-renewal ceremony in this *parasha*. Deuteronomy marks the end of the Jewish people's childhood. From there on, Judaism became God's call to human responsibility. For us, faith is not waiting for God. Faith is the realisation that God is waiting for us.

Hence the life-changing idea: Whenever you find yourself distressed because someone hasn't done for you what you think they should have done, turn the thought around, and then do it for them.

Don't wait for the world to get better. Take the initiative yourself. The world is waiting for you.

Life-Changing Idea #51

Don't wait for the world to get better. Take the initiative yourself.

The world is waiting for you.

2. See Brian Morton, "Falsar Words Were Never Spoken," *New York Times*, August 29, 2011. The closest he came was, "If we could change ourselves, the tendencies in the world would also change. As a man changes his own nature, so does the attitude of the world change towards him. ... We need not wait to see what others do."

יום גדוש פעילות

"אתם נצבים היום בלכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם וקנייכם וְשִׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל. לְעִבְרַךְ בְּבְרִית ה' אֱלֹקֶיךָ וּבְאַלְתּוֹ, אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם" (דברי' כט, ט, יא).

מִשָּׁךְ הַהִתְרַחֲשׁוֹת שֶׁל כָּל סֵפֶר "דְּבָרִים", מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפוֹ, הוּא שְׁלוּשִׁים וְשֶׁבַע יָמִים בְּלִבָּד. אֱלֹהֵי הַיּוֹם חִיּוֹ הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה עַל־אֲדָמוֹת, מֵרֶאש־חֹדֶשׁ שֶׁבֶט וְעַד ז' בָּאָדָר. וּמִלְמַד רִשִׁי בִּפְתַח פִּרְשָׁתְנוֹ, שֵׁ"אֲתֵם נִצְבִּים הַיּוֹם" - הוּא הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן לְחִיּוֹ; שְׁפָנְסָם מֹשֶׁה "בַּיּוֹם מוֹתוֹ, לְהַכְנִיִּס בְּבְרִית" (עֵינֶיךָ שִׁפְתֵי חֲכָמִים כִּי־צַד דֵּינִק זֹאת). זֶהוּ הַיּוֹם, עָלָיו יֹאמֵר מֹשֶׁה בִּפְרָשָׁה הַבָּאָה: "בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנִכִּי הַיּוֹם" (דברי' לא, ב).

נִמְצָא, שָׂרְבַע הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ: "נִצְבִּים", "וּיִלָּךְ", "הָאֲזִינוּ", "וְזֹאת הַבְּרָכָה" - מִתְאַרְתִּים קוֹרוֹתָיו שֶׁל יוֹם אֶחָד. לִיתֵר דִּיּוּק: גַּם חֶלֶק מִן הַפְּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת - "כִּי תָבוֹא" - נֹאמֵר בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְהוּוֹה הַקְּדָמָה לְבְרִית שֶׁבִּפְרָשָׁתְנוֹ. נֹאמֵר שֵׁם: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם..." (שם כט, א) - וְאִזּוֹ בֵּא פִירוּט שֶׁל חֲסָדֵי ה' לְיִשְׂרָאֵל - שְׁמִכּוּחַם קָרָא מֹשֶׁה בִּפְסוּק הָאֲחֵרוֹן שֶׁל "כִּי תָבוֹא": "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת..." (שם כט, ח) הֵיא הַבְּרִית שֶׁתְּחִילָתָהּ בִּפְסוּק הַבָּא: "אתם נצבים היום בלכם... לְעִבְרַךְ בְּבְרִית ה' אֱלֹקֶיךָ". (רַמְבַּ"ן וְאֹרֵי הַחַיִּים) [שם, א] כְּתוּב, שְׁגַם הַכְּתוּב קוֹדֵם לְכֹן בִּ"כִּי תָבוֹא", נֹאמֵר בְּאוֹתוֹ יוֹם. וְעֵי"ע רִשִׁי שֵׁם, ג).

כִּבְר צִיִּינוּ שֵׁשׁ בְּבְרִית זוֹ בִּיטוּי זֶהָ, לְמַעֲמָדִים דּוֹמִים בְּהֵם בְּאוֹ בְּבְרִית-ה': כֹּאֵן נֹאמֵר "אתם נצבים"; בְּמִתֵּן-תּוֹרָה נֹאמֵר: "וַיִּתְּנֵצְבוּ בְּתַחֲתִית הַהָר" (שְׁמוֹת יט, יז) וּבְמַעֲמַד חִידוּשׁ הַבְּרִית שֶׁעֲרַךְ יְהוֹשֻׁעַ: "וַיִּתְּנֵצְבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים" (יְהוִי כד, א). הַרְמַבַּ"ן אֶף מוֹסִיף שִׁ"יתכן", שֶׁהַדְּמִיוֹן בֵּין הַבְּרִית שֶׁבִּפְרָשָׁתְנוֹ לְבֵין מִתֵּן-תּוֹרָה הִיָּה אֶפִּילוֹ גְדוֹל יוֹתֵר, וּמֹשֶׁה עָשָׂה כֹּאֵן כְּדָרְךְ שֶׁעָשָׂה בְּסִינַי: "שֶׁהִקְרִיב עֲלֵיהֶם עוֹלָה, וְלָקַח חֲצִי הַדָּם לְזֵרוּק עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְחֲצִי הַדָּם זָרַק

עַל הָעֵם" (דברי' כט, ט). מְכַל מַקּוֹם, הַצַּד הַשׁוֹוֶה בְּכָל הַמַּעֲמָדִים הַלְלוּ הוּא: הָעֵם נִכְנַס בְּבְרִית עִם ה', וְהִתְחַיֵּב לְקִיּוּם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁקִּיבֵל מִמֶּנּוּ.

מדוע תיענש הארץ?

וְמָה עוֹנְשׁוֹ שֶׁל הָעוֹבֵר עַל בְּרִית זוֹ? - מִפְּרִטַּת הַתּוֹרָה: אִם הוּא "אִישׁ אֹ" אֲשֶׁה אֹ מִשְׁפַּחָה... אֲשֶׁר לָבְבוּ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם ה' אֱלֹקֵינוּ" (דברי' כט, יז) - אִזִּי, "וַיִּמְחָה ה' שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם", רַח"ל (שם, יט). וְאִם הוּא "שֶׁבֶט" (שם, יז) - "וְהִבְדִּילוֹ ה' לְרַעָה מִכָּל שֶׁבֶט־יִשְׂרָאֵל" (שם, ט). שֶׁבֶט שֶׁלֶם - לֹא יִמְחָה מִיִּשְׂרָאֵל, חִיּוֹ, אֲלֵא יִלְקָה וַיִּעֲנַשׁ.

וְהֵנָּה, מִיָּד לְאַחַר תִּיאֹר עוֹנְשִׁים אֱלֹהֵי שֶׁל מִפִּירֵי הַבְּרִית, מְגַלָּה הַפְּסוּק הַבָּא שֶׁלֹּא רַק הָאָדָם נִעֲנַשׁ: הַמִּקְרָא מִתְאַר כִּי־צַד "הַדּוֹר הָאֲחֵרוֹן, בְּנִיכֶם אֲשֶׁר יִקְוֹמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם", יִרְאוּ בְעֵתִיד "את מכות הארץ ההיא ואת תַּחֲלָאִיקָהּ אֲשֶׁר חָלָה ה' בָּהּ" (שם, כא). מִתְבָּרַר לִפְתָע, שֶׁלֹּא רַק מִפִּירֵי הַבְּרִית נִעֲנָשׁוּ, אֲלֵא גַם אֲרָצָם, אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְלִכְאוּרָה, הֵיכֵן נִכְתַּב שֶׁהָאֲרֶץ תִּיעֲנַשׁ אִם יוֹשְׁבֵיהָ יִפְרוּ אֶת הַבְּרִית? אִם הָאָדָם חָטָא - הָאֲרֶץ מָה חָטָאָה?

- וְנִרְאָה לְהַסְבִּיר כֵּךְ, עַל פִּי דְבָרִים שֶׁשִּׁמְעָתִי: הַלוֹוֶה מִחֲבִירוֹ, רּוֹבְצִים עָלָיו שְׁנֵי שִׁיעֻבּוּדִים: שִׁיעֻבּוּד הַגּוֹף, וְשִׁיעֻבּוּד נַכְסִים. שִׁיעֻבּוּד הַגּוֹף פִּירוּשׁוֹ, שְׁמוּטֶלֶת עָלָיו חוֹבָה לְשֶׁלֶם אֶת הַחֹב, כְּפִי שְׁמוּטֶל עָלָיו לְהַנִּיחַ תְּפִילָּן. וְשִׁיעֻבּוּד נַכְסִים - הוּא מִדִּין עֲרָבוּת; נִכְסָיו שֶׁל הַלוֹוֶה, הֵם עֲרָבִים עֲבוּרוֹ (בִּי"ב קַעד). כִּי כִשֶׁם שֶׁאָדָם הַחוֹשֵׁשׁ לְהַלוֹת לְפָלוֹנוֹ, יִסְכִּים לְהַלוֹת לוֹ אִם יִבִּיא עֲרָב נֶאֱמָן, כֵּךְ גַּם יִתְרַצֶּה לְהַלוֹת לוֹ אִם יִסְבוּר, שִׁיּוּכֵל לְגַבּוֹת מִנְכָסָיו. וְנֹאמֵר בְּסוּגִיָּה שֵׁם, שֶׁהַגְּבִיָּה מִן הַלוֹוֶה, קוֹדֶמֶת לְגְבִיָּה מִן הָעֲרָב.

כְּבִיכּוֹל, כֵּן הוּא גַם בְּשִׁיעֻבּוּדוֹ לְבוּרָא יִתְבָּרַךְ: קִיבְּלָנוּ בְּסִינַי "הַלוֹוָאָה" - הֵיא הַתּוֹרָה - וְ"הַשְּׁבֵת" הַהַלוֹוָאָה, הֵיא קִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ. תְּמוֹרַת הַלוֹוָאָה זֹ, אֲנוּ מְשׁוּעֲבָדִים לָהּ כְּלִיל: גּוֹפְנוֹ, רוּחָנוֹ, וְנִשְׁמַתָּנוּ מְשׁוּעֲבָדִים שִׁיעֻבּוּד הַגּוֹף; וְכָל הַשִּׁיךְ לָנוּ - מְשׁוּעֲבָד שִׁיעֻבּוּד נַכְסִים; כְּלוֹמֵר: נִכְסֵינוּ עֲרָבִים לְהַלוֹוָאָה. רִיחַ חוֹבּוֹ. מִדּוּעַ הַקְּדִימָה הַתּוֹרָה לְהַזְכִּיר אֶת עוֹנְשֵׁי הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ - מִשּׁוֹם

①
ל' ע' נ' א' ב'

21

26

31

36

41

46

(5)

1
 שבראשונה גובים מן הלווה עצמו. אך בנוסף, מוטל שיעבוד נכסים מיוחד
 על הקרקע היקרה שנתן לנו ה', מיטב כל הארצות, עיני-עידית – היא ארץ
 ישראל, ארץ הקודש. והיה: אם לא מגיע למפר הברית עונש תמור של
 "ומחה ה' את שמו מתחת השמים", אלא הוא נענש ונשאר בחיים - אזי
 יגבה ה' מנכסיו, היא ארץ ישראל. דהיינו: בנוסף לכך שהוא יאבד אותה
 ("וינתשם ה' מעל אדמתם, באף ובחמה ובקצף גדול" - דברי שם, כו) הנה גם

1
 PC

וואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול
 הזוה: ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבתם אשר כרת עםם וגו'
 וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזוה: הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו
 ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת: (כמ, כג- כח)

8

1 צריכים להבין, למה ישאלו רק הגוים
 על מה עשה ה' ככה לארץ
 הזאת, למה לא ישאלו כן בני ישראל
 עצמם, כשבאים עליהם רח"ל כל
 הרעות האלה.

שק"ז
 אלקים

2 עוד צריכים להבין המשך הכתובים,
 שלכאורה 'הנסתרת לה'
 אלהינו, אין לו שייכות למה שנכתב
 למעלה ממנו. ובכלל צריכים להבין
 כוונת הכתוב 'הנסתרת לה' אלהינו
 1) והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות
 את כל דברי התורה הזאת, שעל פי
 פשט הוא מוקשה ההבנה, וצריכים
 לדעת מאי קאמר.

ונראה לומר, שהתורה הקדושה
 מלמדת אותנו כאן דבר

גדול. והוא, שכשבא על יהודי או על

2) הכלל איזה צרה רח"ל, בבני חיי או
 מונוני או איזה צרה שהיא, על האדם
 הוא: לא בשמים הוא לאמר מי יעלה
 3) לא נפלאת הוא ממך ולא רחקה
 להגיב בשלשה דברים: א. לחזק את

א. ראה רש"י ורמב"ן על אתר.

6

9

א. באמונה, ב. בתפילה, ג. בשינוי מעשיהם לטובה. ונראה דהיינו מה שאנו אומרים בימים הנוראים: ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. פירוש, שכשיש ח"ו רוע הגזירה, איזה צרה רח"ל, הדרך לענות ולהגיב אליה היא על ידי 'תשובה' - שינוי המעשים לטובה, ועל ידי 'תפילה' - כנ"ל, ועל ידי 'צדקה' - אמונה, כדכתיב (בראשית טו, ו) 'והאמן בה' ויחשבה לו צדקה. אלו הם הדרכים היחידות שבהם יש על היהודי להגיב, כשבאה עליו איזה צרה רח"ל.

אבל ישנה דרך שאסור ליהודי להגיב, והיינו לשאול 'על מה עשה ה' ככה', בבנינו לומר שצריך להבין דרכי ה' וכל שכן שאין ליהודי לבא להחלטה שבשביל זה או זה עשה ה' ככה, כאילו לומר שהוא מבין דרכי ה'. כי אנחנו מאמינים בני מאמינים שאי אפשר לבשר ודם להשיג דרכי ה', כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה' (ישעיהו נה, ח). ואין לנו אלא להגיב בשלשת הדרכים הנ"ל, לחזק את אמונתנו, להתפלל אל אבינו ושכשמים ולשפר את מעשינו, ובהדי כבשי דרחמנא למה לן.

אבל הגוים אומות העולם, אינם יכולים לקבל שיש דברים שהם אינם מבינים ומשיגים, ושיש מנהיג ללעולם שהוא למעלה מהשגותיהם,

אמונתו בהשי"ת, להחדיר בלבבו ובכל נימי נפשו שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. ואף על פי שנראה לנו כדבר רע וצרה, הלא אין לנו אלא עיני בשר, אבל השי"ת שהוא אבינו האוהב אותנו, הוא יודע מה שטוב באמת בשבילנו.

ב. להרבות בתפילה, כי לפעמים מביא השי"ת צרה על האדם, מפני שהשי"ת רוצה שהיהודי ירגיש יחס אליו, כאב הרוצה ומתאוה שיהיה לבנו יחס אליו. וכשעולם כמנהגו נוהג, לפעמים נשכח מלב היהודי יחוסו אל אביו שבשמים. על כן מביא השי"ת צרה על האדם, כדי שיפנה אליו בתפילה ויתקשר אליו ביחס ובקשר אמיץ, כבן הפונה אל אביו שיעזרהו בעת צרתו.

ג. כמו שאמרנו חז"ל (ברכות ה, א) 'אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו'. דהיינו, שיעשה האדם חשבון הנפש כשרואה שיסורין באין עליו, להתבונן ולראות באיזה ענינים יש מקום לשפר את מעשיו הן בתורה הן בעבודה או בגמילות חסדים, בסוד מרע או בעשה טוב, ותיכף יחליט ויעשה שינויים בחייו, לשנות מעשיו לטובה.

פיכום הדברים בקיצור, שכשבאה על האדם או על הכלל איזה צרה רח"ל, צריכים להגיב בשלשה דברים,

7

pe (10)

תיז

נצבים

יי אלפים

אין רצוני ביסורים וצרות אלו שתתחיל לחקור במופלא ממך ולדרוש בענינים שמימיים, לאמר מי יעלה לנו השמימה להבין על מה עשה ה' ככה, כי זה באמת נפלאות היא ממך ורחוקה היא, ובהדי כבשי דרחמנא למה לך.

אלא חושבים שהם צריכים להבין בקט שכלם את כל מקרי העולם. על כן ואמרו כל הגוים דייקא, על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, כי יהודי אינו שואל שאלות כאלו, כי אנו יודעים שאין אנו מבינים דרכי ה'. ואמרו דייקא, רק הגוים אומרים שהצרות באים על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבתם, כי חושבים שהם מבינים דרכי ה', ועפרא לפומייהו.

אלא רצוני ביסורים וצרות אלו הוא קרוב אליך הדבר מאד, שתגיב אליהם רק על ידי דברים הקרובים אליך, בפניך דהיינו תפילה, ובלבבך דהיינו אמונה, לעשתו דהיינו שינוי מעשים לטובה. רק בדרכים אלו צריך היהודי להגיב בבוא עליו צרות ויסורים רח"ל, ועל ידי תשובה ותפילה וצדקה אלו, זוכה להעביר רוע הגזירה.

ומסיים הכתוב, מהי התגובה האמיתית, איך עונה יהודי לצרות כאלו? יהודי אומר באמונתו הטהורה: הנסתרת לה' אלהינו, אין לנו עסק בהבנת דרכי ה' שהם נסתרות ממנו ולמעלה מהשגתינו. אלא והנגלת לנו ולבנינו עד עולם, הדבר היחידי הנגלה לנו ולבנינו שעלינו להגיב במצבים כאלו הוא, לעשות את כל דברי התורה הזאת - לשעבד את עצמינו יותר להתורה הקדושה, לשפר את מעשינו לטובה.

יחי רצון שעל ידי שנתחזק בפניך ובלבבך לעשתו - בתשובה תפילה וצדקה, דהיינו חיזוק אמונתנו באבינו שבשמים, לדעת שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ולחזק רתפילותינו שיהיה יחס חזק בינינו ובין אבינו שבשמים, ולשנות מעשינו לטובה, על ידי זה נזכה להעביר רוע הגזירה, שלא תבא עלינו שום צרה כי אם אך טוב וחסד. ונזכה כולנו יחד ולכתיבה ותתימה טובה ולשנת גאולה וישועה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

והיינו כוונת הכתוב כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, פירוש, אם תרצה לדעת ולהבין מהו המצוה שאני מצוך היום - בכל יום מימות העולם, על ידי היסורים והצרות שאני שולח אליך. תדע שלא נפלאות הוא ממך ולא רחקה הוא לא בשמים הוא -

ג. בשינוי דהיינו מה הנוראים: עבירין את ש ח"ו רוע דרך לענות תשובה - די תפילה אמונה, האמן בה' הדרכים ודי להגיב, רח"ל.

ודי להגיב, עשה ה' להבין דרכי א להחלטה כה, כאילו כי אנחנו אי אפשר, כי לא א דרכיכם . ואין לנו ים הנ"ל, אל אבינו נו, ובהדי ין.

לם, אינם נרים שהם יש מנהיג שגותיהם,

(4)

1 סימן שאתה מתעסק בה לשמה וכשאתה מתעסק בה לשמה או יש לה כל כחה לדיעות מנגנא ומצלא ובודאי שתציל אותך מהיצר הרע, והוא התבלין המועילין למכת היצר וכוה אי אפשר שתבוא לידי חטא ועון, וכשלא תחטא תבא לך הטובה והו לעצמך את מברך.

10
23
11/11/23

1 מדרש רבה (מ' ז') כי המצוה הזאת וכו', רבנין אמרי אם ברכת את התורה לעצמך את מברך, שנאמר כי כי ירבו ימך וכו', ושמה תאמרו לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אלא

1 ומעתה בא מקום לסלקא דעתך לומר שלרעתנו נתן לנו את התורה, שהרי התורה ניתנה לתבלין ליצר הרע אבל צריך לעסוק בה לשמה דוקא וכשאינ עוסקים בה לשמה או ח"ו נעשית סם המות, אם בן יותר טוב היה לנו שלא יתן לנו התורה ואז לא היינו מצווים וכשאינ צווי אין יצר הרע, ואף על פי שלא היה לנו כל כך שכר, הגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה, לא איכפת כלל, שהרי כנגד זה לא היה לנו נמי עונש כדאמרינן בקידושין (דף ס"ב ע"ב) סלקא דעתך אמינא אם תאבו טובה ואם תמאנו לא טובה ולא רעה.

6 לטובתכם שהרי מלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהם שנאמר וכו' עכ"ל. תימא הדיכי תיסק אדעתין לומר שנתן לנו התורה לרעתנו והלא בכל המצוות שבה אנו נוטלין עליהן שכר.

1) וי"ל שאיתא במציעא פרק ז' (דף פ"ט ע"ב) על מה אברה הארץ (ירמיה ט"ו ע"ב) דבר זה נשאל לחכמים וכו' ויאמר ה' על עזבם את תורתו (ט"ז ע"ב), אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה, ופירשו המפרשים דכיון דלא ברכו גילו דעתייהו דלאו משום חשיבותה והנאתה נתעסקו בה אלא שלא לשמה, שכל העושה דבר ונהנה בו מברך על הנאתו כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (נכנסת אדף מ"ט ע"ב) על חיי שעה מברך על חיי העולם הבא על אחת כמה וכמה, והואיל שלא נתעסקו בה לשמה משום הכי לא היתה יכולה להצילם מהיצר הרע כפי סגולתה דמנגנא ומצלא.

ועל זה מתרץ לא נתתי אלא לטובתכם שמלאכי השרת נתאוו לה, כלומר אין מקום לסברא זו שהרי מלאכי השרת אין להם יצר הרע ואפילו הכי נתאוו לה, ואם איתא שהציווי גורם ליצר הרע אם היו גם הם מצווים היה להם כמו בן יצר הרע כדכתיב (איוב ד' י"ט) ובמלאכיו ישים תהלה ואפילו הכי נתאוו לה שמע מינה שגדול השכר מן ההפסד, ואפילו אם תרצו לומר שאין יצר הרע שולט כלל במלאכים כמו שהשיב להם משה בפרק ט' דשבת (דף פ"ט ע"ב) יצר הרע יש בנייכם וכו', אם כן לא יהיה להם נמי שום מתן שכר ואפילו הכי היו מתאווים להתעסק בה ממשום חשיבותה והנאתה, מכל שכן אתם שיש לכם שכר הרבה.

2) ובפרק ז' דיומא (דף ע"ג ע"ב) אמרינן זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה, זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה, ועוד אמרינן בפרק ח' דקמא (דף פ"ז ע"ב) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, והמעם בזה שכשאינו מצווה שאין לו עונש אין יצר הרע מתגרה בו להכשילו, ובפרק קמא דקידושין (דף ז' ע"ב) בני בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

3) ואף אם לא תקפידו על השכר מחמת העונש מכל מקום הואיל שיש בנייכם יצר הרע אף אם לא הייתם מצווים אפשר שהיצר הרע יתגרה מעט בנייכם ויזיק לכם, ועל כל פנים אף אם לא

3) ובכל זה נבא לביאור המדרש אם ברכת את התורה לעצמך את מברך, שכשאתה מברך על התורה נראה שיש לך הנאה ממנה ואם יש לך הנאה הוא

9

13) 3 שאלות

12) מע

וילך • משה [לא א]. לכאורה אין לו פירוש. אבל הוא פשוט שאר הצדיקים כשמתו כבר עשו מה שעליהם בעוה"י, ולא שייך לומר לשון הליכה על מיתתם כיון דמתו בזמנם, ולעולם א"א להיות מצד הגזרה דעטיו של גוש. אבל משה שעדיין לא עשה מה שעליו שהוא להביאם לא"י, וגם ה"י כאיש צעיר בכהו, הוי כהלך באמצע מלאכתו, הוזהר לאיש שהגיה עבודתו הולך, שמדברין אודות הליכתו, ולא לאיש שהלך מעבודתו בזמנו שאין שייך לדבר על הליכתו אלא על שכלה עבודתו, ולכן מיתת משה גשרא בלשון הלך. והוצרך לילך לכ"י ולהרץ מעשיו מדוע הוא הולך מאתם שאינו משום שאינו רוצה ואינו יכול, אלא משום שה' אמר לא תעבור וצריך לקיים מצותו, כי משה הי"ל הבחירה שלא למות כמו בכל מצוה, אך מת כדמקיים שאר מצות ה', והוה לא אוכל כפרש"י.

ניתנה לכם בצווי ואזהרה שמעתה אין עוד מענת עונש היה לכם להתגרב לעסוק בה מחמת חשיבותה והנאתה כמו שהיו רוצים לעשות המלאכים, וכשתהיה לכם הנאה זו. נקרא שאתם מתעסקים בה לשמה, ומעתה מה איכפת לכם להיות מצוים הרי כשתתעסקו בה לשמה אין כאן יצר הרע ואין כאן עונש כלל ושפיר מתקיים בראתי יצר הרע בראתי לו תבלין וכנגד זה תהיה לכם טובה כפולה ומכופלת.

1) ובוזה יובן הפסוק (משלי ד' ז') כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל תעזובו, אמר הקב"ה לישראל אני נתתי לכם לקח טוב ואף אם אתם אומרים שהיא לרעתכם שהיא מקח רע הלא סופה להיות טובה לכם, וכתב השו"ע חושן משפט (סימן רל"ג סעיף א') מכר לו רעות ונמצאו יפות אפילו אם לא נתאנה בסכום, מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח, ולכן אי אפשר שתעזבו תורתני שהרי הלוקח אינו יכול לחזור בו.

10)